

УДК 371.134:78
DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-2-142-147

Ростовська Ю. О.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
yuliarostovska@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0910-117X

**ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКО-СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ХОРЕОГРАФІЇ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Зміни, що відбулися у різних сферах суспільного життя, призвели до значних зрушень у системі організації та функціонування вищої освіти. Це обумовило підвищення ролі і значення університетів як основних осередків науки і освіти, здатних підтримувати нерозривний зв'язок між викладанням і дослідницькою діяльністю та забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів.

У статті зазначено, що українська педагогічна система перебуває на етапі кардинальних змін і характеризується інтегративними процесами по зближенню з освітніми системами країн зарубіжжя. Модернізація вітчизняної освіти та її входження в європейський простір висуває нові вимоги до підготовки фахівців. Сьогодні важливим є не тільки об'єм знань та практичних умінь, які отримуються випускниками закладів вищої освіти, а й формування в них вміння ними оперувати, зокрема в хореографічній освітній галузі.

Новітній етап розвитку мистецької освіти вимагає підготовки таких викладачів хореографії, які б поєднували у собі творчу індивідуальність та високий виконавський професіоналізм. Саме тому є актуальним пошук обґрунтованих, сучасних науково-методичних підходів до навчання та процесу їх професійного становлення, а саме дослідження особливостей формування виконавсько-сценічної майстерності хореографів під час фахової підготовки.

У статті висвітлено поняття «майстерність», «сценічно-виконавська майстерність», «професійна майстерність хореографа».

Наголошено, що усвідомлення значущості хореографічного мистецтва у системі культури та освіти стало відкриття спеціальності «Хореографія» у закладах вищої освіти України, що викликало потребу в удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх фахівців хореографії, здатних уміло поєднувати ґрунтовні професійні знання із сценічно-виконавськими та педагогічними навичками та вміннями; озброєних відповідним науковим та творчим доробком задля залучення дітей та юнацтва до багатства хореографічної культури.

Ключові слова: фахівці хореографії, професійна підготовка, сценічно-виконавські вміння.

Постановка проблеми. На сучасному етапі у європейському науковому просторі актуалізуються проблеми розвитку хореографічного мистецтва та удосконалення професійної підготовки майбутніх танцівників. Шлях європейської та світової інтеграції зумовлює необхідність інтенсивних змін в освітньому просторі. Ідея підвищення статусу мистецької освіти (у тому числі і хореографічної) знаходиться у центрі уваги Міжнародної асоціації експертів та практиків із питань зв'язків освіти та мистецтва, створеної при ЮНЕСКО.

Саме тому останніми роками відбуваються модернізаційні процеси в хореографічній освітній галузі, які здійснюються за такими основними напрямками: збереження національних танцювальних традицій, розвиток сучасної хореографічної освіти, розвиток хореографії в контексті мистецької освіти та арт-терапія [4, с. 4].

Серед важливих умов модернізації вищої школи в Україні одне з головних місць займає підготовка педагогічних кадрів. У Національній доктрині розвитку освіти наголошується, що держава має забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до творчої праці, професійного викладацького та виконавського розвитку. В умовах культурного і духовного оновлення суспільства одним із пріоритетних завдань вищої освіти є відновлення національних традицій професійного хореографічного мистецтва.

В останні десятиліття членами наукової школи професора Г. Ю. Ніколаї обґрунтовується введення в науковий простір терміна «хореографічно-педагогічна освіта», під яким мається на увазі підготовка фахівців-педагогів, здатних здійснювати державне замовлення на гармонізацію духовного та фізичного розвитку підростаючого покоління та молоді в умовах глобалізаційних змін [4, с. 86].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розроблення питань, пов'язаних із формуванням виконавсько-сценічної професійної майстерності хореографів та подальшим розвитком традиційної народної танцювальної культури, внесли такі вітчизняні вчені, як: Т. Благова, А. Ветринська, Т. Повалій, Т. Сердюк, Т. Медвідь, Л. Андрощук, М. Грищенко, О. Таранцева та інші.

Ці сучасні українські науковці, у свою чергу, спираються на дослідження видатних вітчизняних теоретиків та практиків хореографічного мистецтва, таких як: В. Верховинець, А. Гуменюк, К. Василенко, О. Голдрич, Є. Зайцев, В. Шкоріненко, Л. Цветкова та інших.

Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок, що питання фахової підготовки хореографів у закладах вищої освіти розглядалися з різних позицій, але аспект формування виконавсько-сценічної майстерності хореографів у процесі вивчення практичних фахових дисциплін залишається маловивченим, оскільки не був предметом спеціального дослідження. Це і спонукало визначити **мету** даної статті – проаналізувати методичні засади формування виконавсько-сценічної майстерності майбутніх хореографів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Розбудова української освіти ХХІ століття вимагає від майбутнього викладача високої педагогічної культури, моральних цінностей і професійної майстерності. Особливого значення ці якості набувають у процесі виконавської підготовки фахівця з хореографічних дисциплін, який водночас є педагогом, керівником хореографічних колективів і виконавцем.

Удосконалення виконавської діяльності є своєрідним показником формування і розвитку виконавсько-сценічної майстерності хореографа-педагога. Поняття «майстерність» складає системну основу, передумову джерела виховання викладача хореографічного мистецтва. У центрі поняття **«сценічно-виконавська майстерність»** стоїть загальне поняття «майстерність». У тлумачному словнику цей термін характеризується як ремесло, уміння, умілість, досконалість, вправність у виконанні певного виду діяльності; високе мистецтво у будь-якій сфері, володіння професією, висока якість виконаного твору тощо [6, с. 612]. Майстерність завжди виступає як прояв різних видів багатомірної діяльності людини, тому вона досліджується у різних сферах людської діяльності.

Так, вітчизняний науковець Білоус В. вважає, що сценічно-виконавська майстерність – це інтегральна властивість особистості, яка сформована у процесі професійної підготовки та виконавської діяльності. Вона має досить складну структуру, що включає систему елементів, важливих для виконання хореографічного твору на високому технічному і художньому рівні, зокрема такі компоненти: теоретичний, технічний, художній та суспільно-психологічний (комунікативний) [1, с. 99].

Теоретичний компонент виконавської майстерності танцівника характеризує хореографічну грамотність, адже оволодіння танцювальною майстерністю розпочинається із засвоєння теоретичних знань (теорії та методики класичного, українського народного, народно-сценічного, історико-побутового, сучасного танців). *Технічний компонент* характеризує точність, швидкість, пластичність, музичність, лабільність, енергійність танцювальних рухів; рівень володіння власним тілом; перцептивні властивості виконавця, які дозволяють йому максимально виразно втілювати образну систему виконуваного хореографічного твору [1, с. 100].

Художній компонент виконавсько-сценічної майстерності дає можливість хореографу не тільки танцювальними рухами, а й мімікою, жестами, різноманітними позами представляти художню цінність хореографічного твору, передавати глядачу емоційний зміст танцю, викликаючи у нього адекватні почуття. *Суспільно-психологічний компонент* постає як спілкування з глядачем за допомогою засобів «мови тіла», особливо у сольних виступах [1, с. 100].

Технічне втілення виконавцем танцю на сцені вимагає практичної діяльності дійового мислення та ґрунтується на сфері психомоторного комплексу в умовах сценічного самовідчуття. Так, одна із складових складова психомоторного комплексу характеризує якісні показники танцівника – його вміння володіти собою в екстремальних умовах на концертній сцені, випереджати власне виконання в уяві, вчасно реагувати на помилки чи здобутки, координувати власні емоції, «увійшовши в образ». З погляду науковця Давидова М., володіти психотехнікою означає вміння перевтілюватися то в балетмейстера, то в глядача, спостерігаючи за танцем ніби з боку, то в артиста, який захоплено передає власні почуття і думки глядацькому залу [5, с. 42].

У ще одній складовій психомоторного комплексу – *сенсомоториці* – сучасна наукова думка вбачає зв'язок психіки як властивості душі людини з мускульним рухом та зумовлює її виявлення сенсорним пошуком гармонії рухів у формі почувань, становленням сенсомоторної культури людини. Показниками останньої є спритність і пластичність рухів [3, с. 435].

Загалом, виконавсько-сценічна майстерність хореографа є динамічним суб'єктивним багатофункціональним психомоторним утворенням, що поєднує з психомоторною сферою діяльність усіх психічних процесів – хореографічного мислення, сприймання, пам'яті, волі, емоцій, уяви, уваги тощо на тлі активації основних хореографічних здібностей, відчуття темпу, ритму, простору тощо.

Формування даного феномену є складним багатовекторним і поетапним процесом, що сфокусований на конкретному художньо-образному змісті хореографічного твору та розгортається на тлі самої виконавсько-сценічної діяльності – одухотвореного виконання танцю в його цілісному розвитку за допомогою певної послідовності танцювальних рухів. Тому пріоритетним завданням закладів вищої освіти є підготовка майбутнього фахівця хореографії, здатного здійснювати творчу професійну сценічну діяльність на високому художньому рівні.

У зв'язку з цим у навчальному процесі особливого значення набуває комплекс дисциплін, що впливають на формування професійних компетентностей та практичних навичок майбутніх хореографів. У процесі роботи над даною статтею ми за приклад взяли навчальну дисципліну «Сценічно-виконавська майстерність хореографа», яка викладається відповідно до освітньо-професійної програми «Хореографія» другого(магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія галузі знань 02 Культура та мистецтво.

Метою курсу є формування виконавсько-сценічної майстерності студентів-магістрантів на основі танцювальної лексики різних народів; озброєння методикою виконання танцювальних рухів; розвиток практичних умінь для втілення на сцені художніх образів, особливостей манери, стилів виконання характерних рухів та комбінацій народно-сценічних танців.

Сучасний рівень розвитку народно-сценічного танцю потребує підготовки спеціалістів, які досконало володіють своїм тілом, уміють у чіткій пластичній формі передати національні особливості танців різних народів.

Народна танцювальна лексика збагачується та трансформується завдяки різним видам хореографічного мистецтва і, насамперед, класичному танцю. Тільки з урахуванням найтіснішого зв'язку та взаємовпливу усіх видів хореографічного мистецтва можна підготувати дійсно висококваліфікованих танцівників [7, с. 14].

Навчальна дисципліна «Сценічно-виконавська майстерність хореографа» будується на базових принципах, зокрема «від простого до складного» та «багаторазового повторення і варіативності». Принцип руху *від простого до складного* (поступово наростаючих труднощів) передбачає, що у процесі навчання нові вправи та рухи спираються на раніше засвоєний матеріал.

З поступовим ускладненням і збільшенням рухових умінь у процесі вивчення курсу наростають обсяг та інтенсивність навантажень, що забезпечують поступовий розвиток виконавських умінь та навичок та потребує від здобувачів-хореографів виконання складного комплексу вправ, неабиякої технічної підготовки, вміння вільно володіти своїм тілом, природності виконання танцювальних етюдів [5, с. 111].

Принцип багаторазового повторення і варіативності під час вивчення дисципліни «Сценічно-виконавська майстерність хореографа» відображає ефект поступового формування рухового уміння і спеціальних знань через багаторазове повторення. Повторення – головний і єдиний спосіб закріплення результатів, досягнутих у навчальній діяльності. Отож, навчальний матеріал повинен повторюватися регулярно, що додатково має велике виховне значення, бо привчає майбутніх танцівників до систематичної роботи. Завдяки цьому принципу досягається розвиток фізичних якостей виконавців, закріплення досягнутого і створення передумов подальшого процесу їх професійної підготовки [5, с. 113].

Поряд з повторюваністю танцювальних завдань велике значення на занятті має варіативність рухів, тобто необхідність вносити в знайомий рух елемент новизни, висувати нові вимоги до виконання, створювати різні умови для втілення танцювальних рухів чи танців (концерти, відкриті заняття, майстер-класи), змінювати динамічність фізичного навантаження тощо.

Основні завдання курсу «Сценічно-виконавська майстерність хореографа» полягають у тому, щоб навчити майбутніх хореографів розрізняти структурну побудову і технологію використання класичних та народних рухів у народно-сценічному екзерсисі; навичкам осмислення хореографічних прийомів; манері, стилю виконання танців різних хореографічних культур; методиці виконання складних елементів віртуозної техніки, прийомів виконання хореографічних трюків; знаходити і визначати відмінне та спільне у танцювальних рухах, позах, прийомах, структурі хореографічної лексики різних народів; оволодіти образними, функціональними, характерними, національними особливостями рухів.

Тож, народно-сценічний танець у складі навчальної дисципліни «Сценічно-виконавська майстерність хореографа» є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців хореографії у закладах вищої освіти. Нині, коли в Україні активно модернізується вища освіта, у тому числі і мистецька, народно-сценічний танець має важливий статус у підготовці хореографів, як педагогів так і виконавців.

Виконавсько-сценічна майстерність майбутніх хореографів у закладах вищої освіти реалізується шляхом систематичної репетиційної практики, яка відбувається у танцювальних класах і сприяє розвитку психофізичного апарату здобувачів, засвоєння і усвідомлення ними технічних і виразних якостей різноманітних стилів, жанрів та форм хореографічної мови, удосконалення танцювальної техніки.

У свою чергу, виконавсько-сценічна майстерність хореографа є складовою професійної майстерності хореографа, що спирається на міцну теоретичну базу знань та широкого спектра практичних умінь і навичок, а також сформованих спеціальних якостей, необхідних для ефективної педагогічної, балетмейстерської та виконавської діяльності.

Професійна майстерність фахівця з хореографії – це високий рівень оволодіння професійними вміннями та навичками, який передбачає гармонійне поєднання хореографічних (фахових) знань, творчої активності й прагнення до самовдосконалення.

Сучасний етап розвитку хореографічної освіти в Україні вимагає підготовки таких фахівців з хореографії, які б поєднували у собі творчу індивідуальність і високий професіоналізм. Саме тому у закладах вищої освіти є актуальним пошук обґрунтованих, сучасних науково-методичних підходів до навчання та процесу їх професійного становлення.

Новою тенденцією, яку викликали глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, поступово стають майстер-класи, тренінги та семінари, на які запрошують провідних хореографів світового рівня. Така форма занять дає змогу здобувачам опанувати нову або розширену танцювальну техніку, ознайомитися з різними формами подачі навчального матеріалу, визначити шляхи формування власної методики викладання

хореографічних дисциплін з урахуванням передового педагогічного і хореографічного досвіду [2, с. 60].

Висновки. Сучасні тенденції у розвитку системи вищої освіти вимагають постійного перегляду концептуальних підходів до підготовки кваліфікованих фахівців у галузі мистецтва, зокрема хореографічного. Шляхи формування творчої, активної, креативної особистості, здатної самостійно робити вибір, реалізовувати поставлені цілі, усвідомлено оцінювати свою діяльність – це ті пріоритети, які визначають концептуальні положення сучасної мистецької освіти.

Система української вищої освіти поступово видозмінюється та удосконалюється відповідно до сучасних потреб. Головною метою професійної хореографічної підготовки здобувачів є виховання всебічно розвинутого фахівця-універсала, який одночасно має навички педагога, балетмейстера та виконавця. Задля досягнення поставленої мети навчальні програми закладів вищої освіти удосконалюються та розширюються шляхом впровадження нових дисциплін, методів, принципів, форм навчання та підходів.

Література

1. Білоус В. П. Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності. *Часопис Нац. муз. академ. України ім. П. Чайковського*. Київ, 2010. Вип. 1. С. 97–103.
2. Ветринська А. Інновації в сучасній хореографічній професійній освіті. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. № 2. 2017. С. 59–61.
3. Загальна психологія: підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. 2-е вид., переробл., доповнене. Вінниця: Нова книга, 2004. 704 с.
4. Повалій Т. Л. Історія хореографічного мистецтва: навч.-метод. посібник для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / Сумський державний педагогічний університет ім. О. Макаренка, 2014. 120 с.
5. Сердюк Т. І. Формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 290 с.
6. Український тлумачний словник / Бусел В. Київ: Перун, 2016. 169 с.
7. Чжан Сяо. Народний танець як основа формування професійної майстерності майбутніх хореографів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Сумський держ. пед. університет ім. О. Макаренка, 2021. Вип. 35, Т. 6. С. 14-18.

References

1. Bilous, V.P. (2010). *Psycholohichni aspekty formuvannia vykonavskoi khudozhnoi maisternosti* [Psychological aspects of the formation of performing artistic skill]. *Chasopys Nats. muz. akadem. Ukrainy im. P. Chaikovskoho – Magazine of the National music academ. of Ukraine named after P. Tchaikovsky*. Issue 1, P. 97–103. Kyiv [in Ukrainian].
2. Vetrynska, A. (2017). *Innovatsii v suchasni khoreohrafichni profesii osviti* [Innovations in modern choreographic professional education]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi – Musical art in educational discourse*. No 2, P. 59–61 [in Ukrainian].
3. *Zahalna psykholohiia* [General Psychology]. (2004). S.D. Maksymenka (Ed.). (2d ed.). Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
4. Povalii, T.L. (2014). *Istoriia khoreohrafichnogo mystetstva* [History of choreographic art]. *Sumskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. O. Makarenka – Sumy State Pedagogical University named after O. Makarenko* [in Ukrainian].
5. Serdiuk, T.I. (2009). *Formuvannia khudozhno-estetychnoho dosvidu maibutnih uchyteliv khoreohrafii* [Formation of artistic and aesthetic experience of future teachers of choreography]. Candidate s thesis. Kyiv [in Ukrainian].
6. *Ukrainskyi tлумachnyi slovnyk* (2016). Busel V. (Ed.). Kyiv: Perun [in Ukrainian].
7. Chzhan, Siao. (2021). *Narodnyi tanets yak osnova formuvannia profesiinoini maisternosti maibutnih khoreohrafiv* [Folk dance as a basis for the formation of professional skills of future choreographers]. *Aktualni pytannia humanitarykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*. Issue 35, Vol. 6, P. 14–18 [in Ukrainian].

Rostovska Yu.

Candidate of Science in Pedagogics,
Associate Professor at the Department of Music Pedagogics and Choreography
Nizhyn Mykola Gogol State University
yuliarostovska@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0910-117X

**THE FORMATION OF PERFORMING AND STAGE SKILLS OF FUTURE
CHOREOGRAPHY SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN UKRAINE**

It is underlined in the paper that changes in various spheres of social life led to significant modifications in the system of organization and functioning of higher education. This caused an increase in the role and importance of universities as the main centers of science and education, capable of maintaining an inextricable connection between teaching and research activities and ensuring the training of highly qualified specialists.

It is noted that the modernization of domestic education and its entry into the European space puts forward new requirements for the training of specialists. Thus, not only the amount of knowledge and practical skills obtained by graduates of higher education institutions is of great importance, but also the formation of the ability to operate them in the future choreographic career.

It is highlighted in the article that the rapid development of art education requires the training of choreography teachers who combine creative individuality and high performing professionalism. That is why the search for effective modern scientific-methodical approaches to training and the process of their professional formation is relevant, namely the study of the peculiarities of the formation of choreographers performing and stage skills during professional training. The article also characterizes the concepts of "skill", "stage performance skill", "professional skill of a choreographer".

It was emphasized that the realization of the importance of choreographic art in the system of culture and education led to the opening of the programme subject area "Choreography" in higher education institutions of Ukraine. It became necessary to improve the system of professional training of future choreography specialists who are able to skillfully combine thorough professional knowledge with stage performance and pedagogical skills and armed with appropriate scientific and creative work to attract children and youth to the richness of choreographic culture.

Key words: choreography specialists, professional training, performing and stage skills.